

СУЧАСНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН КІВЕРЦІВСЬКОГО РАЙОНУ

Ківерцівський район знаходиться на сході Волинської області (рис. 1). Межує: на півдні із Млинівським районом Рівненської області, на південному заході із Луцьким районом, на сході Костопільським районом Рівненської області, на південному сході із Рівненським районом Рівненської області, на півночі із Маневицьким районом та на заході із Рожищенським районом. Площа адміністративного району – 1,4 тис. км², що складає 7% від загальної території Волинської області. Кількість населення станом на 1.01.2017 р. – 63946 осіб (6% загальнообласної кількості). Серед населених пунктів району – м. Ківерці, смт Олика та Цумань, а також 72 села.

Природно-ресурсний потенціал району значний. Представлений водними об'єктами: на території району протікає 13 річок [1]: Кормин, Конопелька, Рудка, Прудник, Любка, Грушвиця, Путилівка, Сичівка, Стир, Оснище, Стрипа, Черемозна, СК-1 (права притока р.Конопелька); є 2 озера: Озеро кохання, Озерце, 73 ставки; багато джерел підземних вод – Цуманські джерела, Гор'янівські джерела, Криничка Юрія Переможця, Святе цілюще, Прісне цілюще, Свята криниця, Личансько-Пітушкове, Прилуцьке, Чемеринські джерела. Площа меліорованих земель – 27,180 тис. га, з них осушені сільськогосподарські угіддя – 21,093 тис. га [2]. На території району діє 16 осушувальних систем [5], в т. ч. міжгосподарських – 12 (Жидичинська, Прудниківська, Берестянська, Верхів'я р. Конопельки, Сичівська, Кизлівська, Сильненська, Тростянецька, Вікентіївська, Журавичівська, Годомичівська, Вишеньки - Носачевичівська), внутрішньогосподарських – 4 (Олицька, Грем'яченська, Суська, Холоневичівська). Протяжність відкритої мережі каналів та зарегульованих водоприймачів – 1082,8 км, з них у державній власності – 238,7 км, у комунальній власності – 844,1 км. Кількість гідротехнічних споруд – 1043 од., з них у державній власності – 119 одиниць, а у комунальній власності – 924 од. [4]

Рис. 1. Картосхема Ківерцівського району за матеріалами ресурсу OpenStreetMap [3]

Загальна площа земель району становить 141,426 тис. га. Структуру використання земель ілюструє рис. 2. На території району переважають дерново-підзолисті ґрунти. Меншою мірою поширені лучні опідзолені, лучно-болотні, торфувати-болотні, дернові супіщані та дернові оглеєні ґрунти. Потенційна родючість їх невисока [8].

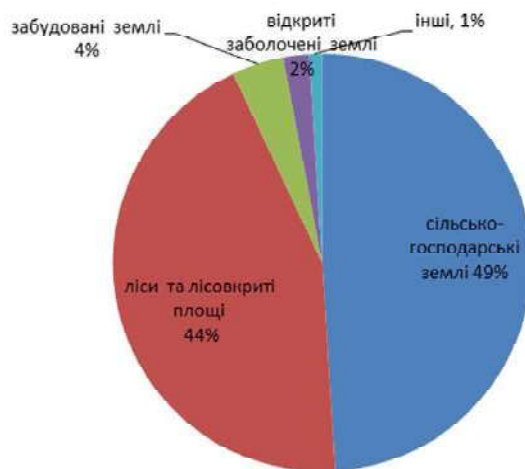

Рис. 2. Структура використання земель Ківерцівського району

Мінеральні ресурси району є доволі бідними. Промислове значення мають лише родовища будівельної сировини (пісок, глина) та мінеральної води. Родовище мінеральної лікувальної води під назвою ділянка «Проліскова» (свердловина № 5-гд) розташоване на території КП «Санаторій матері і дитини «Проліскок». Спеціальний дозвіл на користування надрами дійсний до 2018 р. Місце незаконного видобутку корисних копалин, за даними Екологічної інспекції у Волинській області, не виявлено [2].

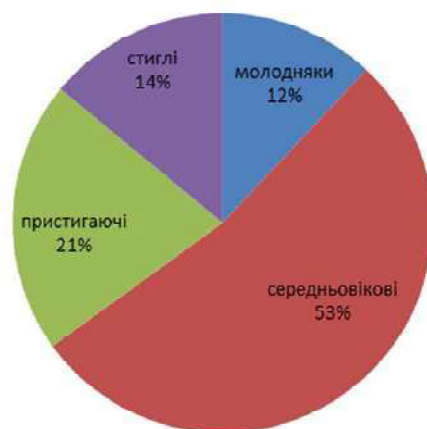

Рис. 3. Вікова структура лісових насаджень Ківерцівського району

Район багатий на лісові ресурси. Лісистість становить 21%. Середній вік насаджень – 60 років. Вікова структура насаджень наведена на рис. 3. Загальний запас деревини – 7155,3 тис. м³ [5]. В лісах району проводиться заготівля лісових ресурсів побічного користування та другорядних лісових матеріалів: чорниці, цмину піскового, кори крушини, бруньок сосни та берези. Лісокористування здійснюється ДП Ківерцівський ЛГ та ДП Цуманський ЛГ.

Ківерцівський район має розвинуту екомережу та багато об'єктів ПЗФ. Вони займають 55,2 тис. га. Загальнодержавне значення мають Ківерцівський НПП «Цуманська пуща», Гідрологічний заказник «Кормин», Пам'ятка природи «Горинські крутосхили», Ботанічний заказник «Воротнів».

Джерелами реального та потенційного впливу на довкілля в межах району є об'єкти житлово-комунального господарства, транспорту, промисловості, сільського господарства та потенційно екологічно-небезпечні об'єкти [8].

При аналізі цих джерел видно, що дуже великий вплив на стан навколишнього природного середовища району чинить водогосподарський комплекс: водопостачання та водовідведення. Потреби водопостачання населення району забезпечується за рахунок автономних систем водопостачання – артезіанських свердловин та колодязів. У Ківерцівському районі налічується 6956 колодязів та 140 артезіанських свердловин, з них 36 недіючі або законсервовані. Водорозподільчі мережі мають тривалий термін експлуатації, тому у воді спостерігається підвищений вміст заліза. Крім того в районі є населені пункти, де водопостачання використовуються підземні води із підвищеним вміст заліза зонального характеру. Водопостачання на території Ківерцівського району здійснюють відокремлений підрозділ Рівненської дистанції водопостачання ДТГО “Львівська залізниця”, Цуманське ВУЖКГ та КП «Добробут». Забір води здійснюється із 7 свердловин: в м. Ківерці (3 шт.), в смт. Цумань (2 шт.) і в с. Борохів (2 шт.). Об'єкти знаходяться в задовільному робочому стані. Обсяг використання підземних вод становить 289,648 тис.м³/рік. Встановлені ліміти на використання (903,7 тис.м³/рік) не перевищуються [5].

Водовідведення сільських населених пунктів здійснюється без очистки. Каналізаційні очисні споруди є лише в м. Ківерці та смт Цумань. Їх потужність 1150 м³/добу (420 тис.м³/рік) [2]. Дані очисні споруди знаходяться в задовільному технічному стані, хоча вже й вичерпали свій термін експлуатації.

Значний вплив на стан навколишнього природного середовища району чинить також поводження з ТПВ. Згідно [8], Ківерцівський район належить до районів Волинської області із середньою часткою земель, зайнятих сміттєзвалищами (0,01-0,02%). На сьогодні завершені роботи по об'єкту «Будівництво полігону твердих побутових відходів для м. Ківерці». Полігон ще не введений в експлуатацію, оскільки проводиться узгодження технологічної частини проекту полігону. Сміттєзвалище Цуманського ВУЖКГ знаходиться за межами населеного пункту (1 км на південь від смт Цумань). Наповненість сміттєзвалища – 55%. Сміттєзвалище, на сьогодні орендоване Ківерцівським МВУЖКГ, знаходиться на відстані 1 км від населеного пункту, за межами села Заброди. Діє з 1985 р., в останнє рекультивувалось у 2015 р., наповненість – 98%, на сьогодні потребує повторної рекультивації [2]. Благоустроєм населених пунктів та вивозом сміття на території району займаються: комунальне підприємство “Господарник”, “Троада Плюс”, “Мрія господаря”, Цуманське виробниче управління житлово-комунального господарства та Ківерцівське міське виробниче управління житлово-комунального господарства [5]. Вивіз твердих побутових відходів від населення здійснюється згідно затверджених графіків та тарифів на вивезення та захоронення відходів комунальних господарств. Запроваджується роздільне збирання побутових відходів.

Транспорт чинить також суттєвий вплив на екологічний стан району. Через досліджувану територію проходить густа мережа залізничних та автошляхів. Ківерці – важливий залізничний вузол. Загальна протяжність вулично-дорожньої мережі району становить 473,4 км, в т. ч. з твердим покриттям – 236,4 км, з ґрунтовим покриттям – 237,2 км. Загальна кількість мостів та шляхопроводів – 8 шт., у т.ч. автомобільних мостів 7 шт., пішохідних мостів – 1 шт. [4].

Одним із найбільших джерел потенційного впливу на довкілля району є промисловість. Вона представлена підприємствами [8]: лісопилної та деревообробної промисловості (ПАТ «Цумань», ТзОВ «Танфоран»), меблевої промисловості (ТОВ «Тартак»); виробництва будматеріалів (ПАТ «Кульчинський силікатний завод», ТОВ «Едем»), машинобудування (ПП «Ківерцілісмаш», ТзОВ «Ківерцівське ремонтно-транспортне підприємство»), добування піску (ТзОВ «Сіаль»), харчової промисловості (ТОВ «Волиньзернопродукт», ТОВ «Волиньагропродукт») та інших галузей. Дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами отримали: ПАТ «Цумань», ПАТ «Кульчинський силікатний завод», ДП «Ківерцівське ЛГ», ДП «Цуманське ЛГ», ТОВ «Едем», ТОВ «Волинь-агропродукт», ТОВ «Тартак», ТОВ «Атлант Плюс», ТОВ «Волиньзернопродукт», Іноземне підприємство «Дерево та профіль», ДП «Підприємство Цуманської виправної колонії управління Державної пенітенціарної служби України у Волинській області», ТзОВ «Шен», КП «Енергія». Дозвіл на спеціальне водокористування отримали: ПАТ «Цумань», ПАТ «Кульчинський силікатний завод», ДП «Цуманське лісове господарство», ТОВ «Волиньзернопродукт», ПП «Ківерцілісмаш», Іноземне підприємство «Дерево та профіль», ДП «Підприємство Цуманської виправної колонії управління Державної пенітенціарної служби України у Волинській області», ТзОВ «Олицький агробуд».

Сільське господарство району спеціалізується на [5]: вирощуванні зернових, бобових культур і насіння олійних культур (ТзОВ «Лозня», ФГ «Золота нива», ТзОВ «П.С.П.Агро-Захід», СФГ «Агріко», СФГ Петровського В.В., ФГ «Тріано», ФГ «Вежа», СФГ «Залісочівське», ФГ «Василинка», ТзОВ «Фелікс

Агро», СФГ «Юско-Агро», СГПП «Відродження», СГ ТОВ «Серпанок», СГВК «Нива», ФГ «Еліта Олики», СФГ «Терен», СГВК «Полісся», ТзОВ «Прилуцьк-Агро», ФГ «Боміс», ВВ «Агро», ПП «Олика Агро», СГВК «Прилуцький»; розведенні великої рогатої худоби (СГВК «Промінь»); овочівництві і баштанництві (ФГ Хоровця ВВ); розведення свійської птиці (ТОВ «Волиньплемптиця», СГВК «Птахівник»); вирощування ягід, горіхів, інших плодкових дерев і чагарників (ФГ «Волена», ФГ «Домашів плюс»); розведенні коней (ФГ «ТерраІппіка»).

Отже, підсумовуючи, слід акцентувати увагу на основних забруднювачах. Такими є, перш за все, сміттєзвалище Цуманського ВУЖКГ, каналізаційно-очисні споруди смт Цумань (власник – Цуманське ВУЖКГ); сміттєзвалище, за межами села Заброди (власник Ківерцівське МВУЖКГ), очисні споруди м. Ківерці, смт Олики, ДОКу (власник КП «Ківерціводоканал»); нафтобаза ТзОВ «НПП Каскад» (с.Дерно). Окрім того, потенційно-небезпечними об'єктами є [2]:

- АЗС з АГЗП № 19 «Цумань» ТзОВ «ВОГ Рітейл» (с.Кадище);
- АЗК «Звірив» ТОВ НК «Аветра» (с.Звірив);
- АЗС № 2 ТзОВ «Аргос ОП» (м.Ківерці);
- АЗС № 6 ТОВ «Укр-Петроль» (с.Прилуцьке);
- АЗК № 02/003 ПАТ «Укрнафта» (м. Ківерці);
- АЗС № 03-05 ПП «АМІК УКРАЇНА» (с.Дерно);
- АЗС № РН 27 ТзОВ «ОККО-Рітейл» (с.Прилуцьке);

Склад ПММ ТзОВ «Астра-Прінт» (с.Прилуцьке

У 2016 р. в атмосферне повітря Ківерцівського району викинуто 310,2 тис. т забруднюючих речовин [4]. Для порівняння: найбільші викиди забруднюючих речовин були характерні для Луцького району (1043 тис. т/рік), а найменші – для Шацького району (5 тис. т/рік). Щільність викидів забруднюючих речовин становить 0,22 т/км², для прикладу у Луцькому районі – 1,07 т/км², у Шацькому районі – 0,01 т/км². Тобто Ківерцівський район за показником викидів забруднюючих речовин має середній рівень. На території Ківерцівського району дозволами на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами охоплено 82 суб'єкти господарювання. Здебільшого це автозаправні станції, котельні, які здійснюють теплопостачання будівель та підприємства по переробці деревини. Пункти спостереження за забрудненням атмосферного повітря на території Ківерцівського району відсутні.

На території Ківерцівського району дозволами на спеціальне водокористування охоплено 52 суб'єкти господарювання, переважна більшість з яких є сільськогосподарські підприємства та підприємства по переробці деревини. Загальне водовідведення по району становило 1,7 млн.м³. Скид нормативно очищених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти становив 205 тис.м³/рік. Пункти спостереження за якістю поверхневих на території Ківерцівського району відсутні [2].

В Ківерцівському районі налічується 42 сміттєзвалища. Паспортизоване лише одне з них – в смт Цумань. Тверді побутові відходи, що утворюються в населених пунктах відносяться до IV класу небезпеки і утилізуються шляхом захоронення на сміттєзвалищах. Норма утворення на одного мешканця становить 14,3 кг/рік. За інформацією Обласного управління екології та природних ресурсів на території Ківерцівського району є лише 1 суб'єкт господарювання, в результаті діяльності якого утворюються відходи тваринного походження (МПП ФГ «Поляна М»). Це підприємство заключило договір на утилізацію відходів з Ковельською філією «Укрветсанзавод» (приблизно 6,0 т відходів тваринного походження) [4].

Відходи, що утворюються в межах району, частково утилізуються. Зокрема, на території району працює ТзОВ ПКФ «Євростар», яке проводить приймання вторсировини (металобрухт). Також на сьогодні налагоджується роздільний збір ТПВ в міст Ківерці. Як зазначено в Екологічному паспорті Ківерцівського району, стихійне сміттєзвалище, яке було виявлено на території Озерської сільської ради, ліквідовано силами працівників Тростянецького лісництва Ківерцівського лісового господарства, на території земель лісового фонду [2].

Одним із найважливіших показників, який дозволяє оцінити проведення у Ківерцівському районі еколого-оптимізаційних заходів є екологічні платежі. У 2016 році до місцевого бюджету надійшло [4]:

- екологічного податку – 994,4 тис. грн. (683,7 тис. грн. до обласного бюджету, 310,8 тис. грн. до місцевих бюджетів);
- плати за землю – 11056,1 тис. грн. (до місцевих бюджетів);
- рентної плата за спецвикористання лісових ресурсів – 5393,3 тис. грн. (2894,5 тис. грн. до обласного бюджету, 2498,8 тис. грн. до місцевих бюджетів);
- рентної плата за спецвикористання води – 48,9 тис. грн. (обласний бюджет);
- рентної плата за користування надрами – 46,1 тис. грн. (24,8 тис. грн. до обласного бюджету, 21,3

тис. грн. до місцевих бюджетів).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, підсумовуючи, виділимо найважливіші екологічні проблеми району:

1. Зношений стан, аварійність та перевищення граничного терміну служби інженерних комунікацій в межах району, особливо це стосується водопровідної та каналізаційної мереж, які амортизовані на 90% і більше.

2. Необхідність реконструкції та модернізації очисних споруд в містах та смт району

3. Прискорення введення в експлуатацію полігону твердих побутових відходів м. Ківерці, проведення паспортизації та рекультивациі на діючих полігонах; необхідність ширшого впровадження переробки відходів та їх роздільного збору [7].

4. Деградація ґрунтів, їх виснаження і як наслідок – зменшення родючості.

5. Необхідність поновлення ефекту від проведеної в 70 х.-80 х. ХХ ст. гідротехнічної меліорації.

6. Проблема охорони, використання та відтворення лісів

7. Проблема використання та охорони водних об'єктів, особливо, річок району.

Для вирішення цих проблем Районною програмою розвитку транскордонного співробітництва на 2017-2020 роки [6] та Екологічним паспортом Ківерцівського району [2] передбачено реалізацію наступних заходів:

1. Проведення другої черги робіт та узгодження технологічної частини проекту «Будівництво полігону твердих побутових відходів для м. Ківерці».

2. Продовження робіт з реконструкції та капітальний ремонт системи водовідведення смт Цумань.

3. Догляд за існуючою меліоративною мережею, ремонт і відновлення гідротехнічних споруд.

4. Капітальний ремонт другої черги каналізаційних мереж та споруд комунальної системи смт Цумань.

5. Реконструкція системи протипожежного питного водопроводу, будівництво станції знезалізнення води в с. Жидичин.

6. Водопостачання сіл Жидичин та Кульчин.

7. Реконструкція інженерної інфраструктури водогосподарських об'єктів, з метою збереження нормального функціонування водогосподарських систем.

8. Створення належних умов для охорони та відтворення зубрів.

9. Регулювання чисельності хижаків у Волинській області.

10. Придбання контейнерів і спецавтотранспорту для збору та перевезення відходів на полігон ТПВ із рекреаційних зон на території Ківерцівського НПП Цуманська пуща.

В перспективі наших подальших досліджень прагнути відслідкувати та оцінити повноту та об'єм впровадження запланованих заходів, а також їх екологічну ефективність.

1. Екологічний паспорт Волинської області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voladm.gov.ua/ekologichnij-pasport-volinskoj%D1%97-oblasti/>

2. Екологічний паспорт Ківерцівського району – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B0xAF8gjJQ6FRGNyNzBYdGJUTU0/view>

3. Картосхема Ківерцівського району – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.openstreetmap.org/>

4. Національна доповідь по стан навколишнього природного середовища у Волинській області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/docs/activity-dopovidi/regionalni/rehionalni-dopovidi-u-2016-rotsi/volynska%202016.pdf>

5. Паспорт Ківерцівського району. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kivadm.gov.ua/>

6. Районна Програма розвитку транскордонного співробітництва на 2017-2020 р.р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiverrada.gov.ua/node/31>

7. Стратегія сталого розвитку міста Ківерці Волинської області – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kivertsi.in.ua/important/>

8. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: колективна монографія. / В.О. Фесюк [та ін.]; за ред. В.О. Фесюка. – К., ТОВ «Підприємство Ві Ен Ей»: 2016. – 316 с.